

Raili
Gothóni

Tito
Colliander

”Kerronnan muoto oli sirpaleista. Elämän vaiheet eivät muodostu janoiksi, jotka kertomuksessa kuljettaisivat lukijaa menneisyydestä nykyiseen. Sen sijaan eri aikakaudet kietoutuvat kokonaisuudeksi, joka ei ole historiallisesti uskollinen menneisyydelle eikä nykyisyydelle. Hän kuvaa erilaisia tapahtumia enemmän ja vähemmän tärkeiden tapahtumien verkostona. Collianderin tarkoitus oli löytää sisäisen elämäntarinan totuus.”

Raili Gothóni: *Tito Colliander – Pakolainen, ortodoksi, kirjailija.*

Raili Gothóni on teologian tohtori ja Helsingin yliopiston dosentti. Hän on julkaissut tutkimus-, tieto- ja elämäntaitokirjallisuutta uskontopsykologian, diakonian ja monikulttuurisuusksymysten aloilta.

ISBN 978-952-7504-04-8

Raili Gothóni

Tito Colliander

Pakolainen, ortodoksi, kirjailija

partuuna

Helsinki 2023

Kulttuuriosuuskunta Partuuna, Helsinki
partuuna.fi

© Raili Gothóni ja Kulttuuriosuuskunta Partuuna 2023

Etukannen kuva: Sigfrid Colliander: Tito. Ölly kankaalle. Svenska litteratursällskapet: SLSA 866.

Takakannen kuva: Tito Colliander 1979. Svenska litteratursällskapet: SLSA 866.

Graafinen suunnittelu ja taitto Remi Unkari.

Tekijän suomeksi muokkaama rinnakkaisteos kirjalle Raili Gothóni:
Tito Colliander : Människan bakom böckerna (Svenska folkskolans
vänner, Helsinki 2021).

Kirjastoluokka 86.31 Elämäkerrat: ruotsinkielisen kirjallisuuden
historia ja tutkimus

Avainsanat *Elämäkerta, kirjailijat, ortodoksit, suomenruotsalaiset*

Painettu Drukatavan kirjapainossa Riiassa, Latviassa.

ISBN 978-952-7504-03-1 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-7504-04-8 (PDF)

Omistan kirjan lapsilleni Annettelle ja Andrélle sekä
lapsenlapsille Adrianille, Miltonille ja Alvinille.

Sisällys

Esipuhe	9
Henkilöitä Tito Collianderin elämäntarinassa	14
SYNTYNYT KOSMOPOLIITIKSI	19
Sotilas- ja aatelistiperhetausta	19
Suku hyvässä ja pahassa	38
Tietoisuus luokkaeroista	45
Henkinen perintö	49
PIINAVUODET PETROGRADISSA	55
Pietari	55
Vallankumous	59
Nälänhätä	67
Kuoleman huuto	69
Pako Suomeen	73
Sosiaalinen ja taloudellinen romahdus	78
PENSSELI, KITARA JA PULLO	83
Porvoo	83
Taideopinnot	87
Takaisin Porvooseen	98
Eksynyt vaeltaja	103
Alkoholismi	116

MUUTTOJA JA KIRJOITTAMISTA	123
Taiteilijapariskunta	123
Kuokkala	130
Luostarikaupunki Petseri	141
Saksalais-pohjoismainen kirjailijakoti	148
Sotavuodet	157
Muuttorumba	164
UUDEEN AJAN ÄÄNI	169
Tarkkailija	169
Syntynyt kirjailijaksi	174
Kärsimys	180
Katoavaisuus	189
Ulkopuolisuus	193
Repin, Sallinen ja Duncker	198
Dostojevski ja Gogol	208
KOTI ORTODOKSISUUDESSA	215
Tienviittoja	215
Hengellinen kehitys	220
Valamo	228
Piispa Aleksanteri ja isä Johannes	238
Jumalan kunniaksi	247
Ortodoksisia kirjoja	251
Taiteilija vai kristitty?	255
Miksi ortodoksisuus?	263
KULTAINEN AIKA JA VANHUUS	267
Takaisin kaunokirjallisuuteen	267
Tunnustukset	270
Omaelämäkerrat	274

Seitsemänkymmentä vuotta seitsemässä teoksessa	284
Palkinnot ja kunnianosoitukset	288
Eläkevuodet	290
Luopua ja sietää	294
EMIGRANTTI – KIRJAILIJA – ORTODOKSI	301
Lähteet ja kirjallisuus	308
Kronologia	320
Hakemisto	327

Esipuhe

Vanhempi sukupolvi Suomessa ja Ruotsissa tuntee Tito Collianderin (1904–1989) parhaiten romaanista *Ristisaatto* ja seitsenosaisesta omaelämäkerrasta: *Lapsuuteni huvilat*, *Aarnikotka*, *Nuoruuden sillat*, *Kahdet kasvot*, *Kohtaaminen*, *Lähellä* ja *Ateria*. Hän saavutti kansainvälisen menestyksen pienellä kirjalla *Kristityn tie*, joka on käännetty monille kielille. Nykyään Tito Colliander on kuitenkin suurelle lukijakunnalle suhteellisen tuntematon nimi, jonka uskollisimmat lukijat löytyvät pääasiassa ortodokseista Suomessa ja Ruotsissa. Pyhän Athosvuoren munkit Koillis-Kreikassa arvostavat häntä merkittävänä ortodoksisena kirjailijana.

On useita syitä, miksi Colliander edelleen yllättää lukijansa ja tekee vaikutuksen ajankohtaisuudella, joka kieltäytyy haalistumasta. Hänen elämäntarinansa liittyy Suomen historian avaintapahtumiin ja monien suomalaisten kokemuksiin. Vapauteen, rakkauteen, kärsimykseen ja kuolemaan liittyvät kysymykset ovat jatkuvasti merkityksellisiä. Lukijoita houkuttelee edelleen Collianderin vilpitön totuudenetsintä ja se, ettei hän hyväksy yksinkertaisia ja banaaleja vastauksia pohtiessaan eksistentiaalisia ja uskonnollisia kysymyksiä.

Kuka oli Tito Colliander? Onneton, monisärmäinen ihminen, joka kärsi kroonisesta ahdistuksesta ja fyysisestä kivusta. Se ei kuitenkaan ole koko totuus. Hän omistautui koko sydämeästään kirjailijan kutsu-
mukselleen. Novellien ja romaanien avulla hän onnistui hillitsemään ahdistusta ja antamaan kivulle inhimilliset kasvot. Hänen pohdintansa koskettivat lukijoita, jotka innostivat häntä sanoen: kirjoita enemmän, anna meille sanoja, auta jaksamaan kärsimyksissä, anna meille toivoa ja uskoa!

Yleensä tekijän elämän ja hänen työnsä välillä on selkeä yhteys. Kirjoja voi harvoin täysin ymmärtää lukematta niitä suhteessa historiallisiin ja sosiokulttuurisiin yhteyksiinsä sekä tekijän henkilökohtaisiin historiallisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin. Tämän elämäkerran analyysi perustuu elämäkerralliseen teoriaan ja menetelmään. Lähdemateriaali osoittaa selvästi, että Tito Collianderin lapsuus ja murrosikä Pietarissa, Venäjän vallankumous 1917, nälänhätä, perheen köyhyys ja monet muutot paikasta toiseen heijastuvat romaanien tarinoissa ja hahmogalleriassa. On selvää, että Collianderin romaanit ovat myös etäännytettyjä omaelämäkertoja. Ne kuvaavat konfliktien täyttämiä ihmisiä, jotka ovat köyhiä, onnettomia ja intohimoisia. Hänen kirjoissaan on maahanmuuttajia, outoja laitapuolen kulkijoita ja alkoholisteja.

Tito Collianderin elämäkerrasta lukija saa käsityksen Pietarin elinolosuhteista ennen vallankumousvuotta 1917 ja sen aikana, elämästä suomalaisissa kartanoissa 1900-luvun alkupuoliskolla sekä taiteilijan vaikeuksista rakentaa vapaan kirjailijan uraa. Collianderin kuten monien muidenkin 1920-luvun taiteilijoiden elämä ja teokset marinoitiin alkoholilla. Collianderin kirjoitusten tunnelmien ja pääteemojen vangitsemiseksi ja välittämiseksi sekä tulkintojen dokumentoimiseksi on tähän elämäkertaan sisällytetty kuvaavia lainauksia hänen artikkeleistaan, kirjoistaan ja kirjeenvaihdostaan.

Tito Colliander ei kuvannut aikaa lineaarisesti eteneväksi. Kaikkea muuta. Hän kietoi paikat, ajat, iät ja sukupolvet järjestelmällisesti kokonaisuudeksi, joka välttää yksiselitteisiä tulkintoja. Hänen traumaattiset kokemuksensa osoittautuivat sekä voimaksi että heikkoudeksi. Pohdin kirjassa myös sitä, mitä Collianderille merkitsi eläminen kolmen eri kulttuurin välillä, venäläisen, suomenruotsalaisen ja suomalaisen kulttuurin.

Tito Colliander oli kosmopoliitti. Hänen identiteettinsä perusta muodostui hänen omasta elämästään ja ortodoksisesta maailmankuvasta. Olisi kohtalokas laiminlyönti jättää elämäkerrassa huomioimatta venäläinen kulttuuri ja ortodoksinen uskonto. Collianderilla oli